

De arbeidsparticipatie van statushouders in Nederland

Kwantitatief onderzoek naar de rol van contact met autochtonen en de wens om terug te keren

-Masterthesis-

Samenvatting

Wegens zorgelijke cijfers rondom de arbeidsparticipatie van statushouders in Nederland is er veel aandacht voor de beleidsopgave hoe statushouders naar de arbeidsmarkt toe geleid kunnen worden. Zicht op factoren die samenhangen met arbeidsparticipatie is belangrijk en deze studie onderzoekt de rol van contacten met autochtonen en terugkeerwensen. Het onderzoek beoogt een toevoeging te zijn aan de huidige kennis doordat de rol van terugkeerwensen aan de relatie tussen contacten met autochtonen en arbeidsparticipatie wordt toegevoegd en doordat er onderscheid wordt gemaakt tussen mensen zonder werk die wel op zoek zijn naar werk of beschikbaar zijn voor werk en mensen die dat niet zijn.

De verwachting is dat meer contact met autochtonen leidt tot meer arbeidsparticipatie en dat dit effect via terugkeerwensen verloopt. Contact met de autochtone bevolking leidt tot meer identificatie met autochtonen en met Nederland, waardoor mensen minder snel terug willen, meer bereid zijn te investeren en daardoor stijgt de arbeidsparticipatie.

De hypothesen zijn aan de hand van de bestaande dataset SING'09 en door middel van binaire en multinomiale logistische regressieanalyses getoetst. De voornaamste bevinding is dat het significante effect tussen contact met autochtonen niet wordt gemedieerd door terugkeerwensen en dat het significante verschil tussen de werkzame beroepsbevolking en de niet-beroepsbevolking bestaat. Binnen de niet-beroepsbevolking is de ruime meerderheid vrouw, waardoor een mogelijke verklaring ligt in afwijkende normen over arbeidsparticipatie van vrouwen. Longitudinaal vervolgonderzoek zou de terugkeerwensen nog in relatie tot arbeidsparticipatie kunnen bekijken en het is nodig meer zicht te krijgen op de reden dat iemand tot de niet-beroepsbevolking behoort. Het is voor beleidsmakers en ontwikkelaars van interventies belangrijk om rekening te houden met deze normen en aandacht te hebben voor het contact met autochtonen.

Introductie

Aangrijpende beelden van migranten op weg naar Europa en bezorgde reacties van Europese burgers op het asielvraagstuk waren in 2015 onderwerpen van het publieke debat (Engbertsen, Dagevos, Jennissen, Bakker & Leerkans, 2015). Op dit moment gaat er vooral veel aandacht uit naar de fundamentele beleidsopgave hoe deze vluchtelingen na het ontvangen van een verblijfsstatus het best kunnen integreren in de Nederlandse samenleving. Vluchtelingen met een verblijfsstatus worden statushouders genoemd (CBS, z.j.) en dit begrip wordt in dit onderzoek gebruikt. De aandacht voor integratie in de Nederlandse samenleving is er niet voor niets: na vijftien jaar in Nederland te zijn, is de arbeidsparticipatie van statushouders 57% en daarmee blijven zij aanzienlijk achter bij de autochtone bevolking (80%) (Maliepaard, Witkamp & Jennissen, 2017). Direct na vestiging is er sprake van een *refugee gap*: de arbeidsparticipatie van statushouders is veel lager dan die van gezins- of arbeidsmigranten die zich in dezelfde periode in Nederland vestigden en dit percentage is eveneens lager dan bij de autochtone bevolking. Dit *refugee gap* wordt met de jaren wel kleiner, maar statushouders blijven achter en het niet integreren leidt tot verkwisting van het menselijk kapitaal en tot onnodige belasting van de bijstand (Engbertsen et al., 2015).

De vraag rijst op welke manier deze mensen kunnen gaan participeren op de Nederlandse arbeidsmarkt. Daarvoor is het nodig zicht te hebben op factoren die deze participatie belemmeren en bevorderen. Wat betreft de toeleiding naar werk van mensen met een lange afstand tot de arbeidsmarkt zijn diverse individuele factoren en samenlevingsfactoren onderzocht. In dit onderzoek zal de nadruk liggen op individuele factoren en worden contact met autochtonen en terugkeerwensen uitgelicht en in hun samenhang met arbeidsparticipatie bestudeerd.

Over de rol van sociale contacten wordt veel geschreven, maar er wordt weinig empirisch onderbouwd of specifiek in verband gebracht met statushouders. Contact met autochtonen houdt in dat een statushouder contact heeft met iemand die zelf en van wie beide ouders in Nederland geboren zijn. De Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid heeft recent aangegeven te spreken over mensen met of zonder migratieachtergrond in plaats van allochtonen en autochtonen (WRR, 2016). In dit onderzoek wordt echter gebruik gemaakt van data verzameld in 2009 waar deze termen nog wel gebruikt worden en zullen om die reden in dit onderzoek gebruikt worden. Het onderzoek beoogt een bijdrage te leveren aan de vermeerdering van kennis over de relatie tussen contact met autochtonen en arbeidsparticipatie van statushouders. Het contact met autochtonen wordt in verband gebracht met

terugkeerwensen van statushouders. In de literatuur rond integratie op de arbeidsmarkt wordt er nog weinig aandacht gegeven aan de wensen van de statushouder zelf, terwijl het aannemelijk zou zijn dat iemand niet investeert in integreren als hij of zij de wens heeft om terug te keren naar het land van herkomst. In eerdere onderzoeken wordt er binnen de groep van mensen zonder werk geen onderscheid gemaakt tussen mensen die wel naar werk op zoek zijn en beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt en mensen die dat niet zijn. In dit onderzoek wordt dit onderscheid wel gemaakt. Uiteindelijk zal de kennis uit dit onderzoek mogelijk in beleid en interventies omgezet kunnen worden tot concrete acties zodat de arbeidsmarktparticipatie van statushouders bevorderd wordt.

Theoretische verkenning

Het is van belang zicht te hebben in welke beleidscontext de toeleiding naar werk zich afspeelt. De verantwoordelijkheid om statushouders ondersteuning te bieden bij het verwerven van een plaats op de arbeidsmarkt ligt sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 bij de Nederlandse gemeenten (Razenberg & De Gruijter, 2016). Vier op de tien gemeenten start met het traject van arbeidsmarkttoeleiding na afronding van de inburgering, een zogenoemde volgtijdelijke aanpak. Deze huidige praktijk is in contrast met de wens van gemeenten: de ruime meerderheid vindt dat dit traject op het moment van koppelen aan een gemeente of bij de aanvraag van de uitkering moet starten. Gemeenten willen sneller gaan starten met duale trajecten, waarbij instrumenten voor integratie gelijktijdig worden ingezet: inburgering en werken tegelijk (Razenberg & De Gruijter, 2016; SER, 2016). Dit voorkomt onnodig tijdsverlies en een vergroting van de achterstand op de arbeidsmarkt.

Het is van belang zicht te hebben op factoren die samenhangen met arbeidsparticipatie, zodat gemeenten weten hoe zij statushouders in hun beleidspraktijk optimaal kunnen ondersteunen bij het verwerven van een positie op de arbeidsmarkt. Na diverse onderzoeken gelezen te hebben, kan geconcludeerd worden dat er, naast kenmerken van het individu, vier factoren zijn die vaak genoemd worden bij de arbeidsparticipatie van mensen die inactief zijn op de arbeidsmarkt. Op deze manier is een overzicht verkregen van wat er bekend is rondom dit thema. Er zijn twee factoren die minder effectief werken en twee factoren die statushouders daadwerkelijk kunnen helpen bij het vinden van een plaats op de arbeidsmarkt.

Sociaal-demografische factoren

Kenmerken van het individu kunnen bepalend zijn voor het al dan niet participeren op de arbeidsmarkt. Zo blijkt dat vrouwen minder vaak participeren op de arbeidsmarkt dan mannen

(Martinovic, 2010) en dat het op latere leeftijd steeds lastiger wordt om te integreren (Maliepaard et al., 2017). Ook kan etniciteit een rol spelen; uit eerder onderzoek blijkt dat bijvoorbeeld Iraniërs vaker een baan hebben dan Somaliërs (Engbertsen et al, 2015). Er is een stijgende lijn wat betreft arbeidsparticipatie te zien naarmate iemand langer in Nederland is. Eveneens kan het bepalend zijn of iemand de inburgeringscursus, die sinds 2007 in Nederland verplicht is, gevolgd heeft, want dit leidt tot betere kansen op werk (De Vroome & Van Tubergen, 2010). Verder is het niet onbelangrijk in welk gebied iemand woont; in stedelijk gebied is over het algemeen meer werk te vinden dan in minder stedelijk gebied (Steenbekkers & Vermeij, 2013). Tot slot stoppen vrouwelijke migranten die een partner hebben sneller met werken dan vrouwelijke migranten zonder partner (Huijnk, Gijsberts & Dagevos, 2014).

Scholing en gesubsidieerde banen

Een eerste factor die minder bevorderend werkt bij toeleiding naar de arbeidsmarkt is scholing. Het blijkt uit onderzoeken dat scholing in beperkte mate werkt (Roorda, 2013; Blonk, Van Twuijver, Van de Ven & Hazelzet, 2015; Lammers, Kok & Wunsch, 2013). Er is snel sprake van een lock-in-effect: mensen zijn door scholing minder hard op zoek naar een baan. Het lang uit het arbeidsproces zijn leidt daarbij tot een nog langere afstand tot de arbeidsmarkt. Er moeten vooral korte trajecten ingezet worden en langdurige trajecten dienen vermeden te worden.

Naast het beperkte effect van scholing blijken volledig gesubsidieerde banen (zoals Instroom-Doorstroom-banen (ID-banen) bij een gemeente) eveneens niet effectief te zijn als opstap naar regulier werk (Roorda, 2013; Blonk et al., 2015). Mensen stromen niet door, omdat een volledig gesubsidieerde baan veilig en financieel voldoende aantrekkelijk is. Uitkeringsgerechtigden in een gesubsidieerde baan zijn niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt en lopen meer kans om langdurig werkloos te worden (Roorda, 2013), hier geldt hetzelfde lock-in-effect als bij scholing. Zowel scholing als volledig gesubsidieerde banen blijken minder effectief te zijn voor het vinden van een baan. Deze factoren worden daarom in dit onderzoek niet meegenomen.

Motivatie en sociale contacten

Motivatie is de eerste factor die wel belangrijk blijkt te zijn voor het zoeken naar werk (Wesdorp, Van Hooft, Duinkerken & Van Geuns, 2010; Bakker & Van Eekert, 2013; Gelderblom, Koning & Lachhab, 2007). De motivatie van een werkzoekende kan bevorderd worden door sancties, die beter werken dan beloningen (Van Hooft, Wesdorp, Duinkerken & Van Geuns, 2010), of door ‘werk als therapie’ of praktijkleren (Van Rijssen, 2013; Groeneveld, Mallee, Witvliet & Blommesteijn, 2014). Een werkervaringsplek vergroot de kansen op het

vinden van een baan (Blonk et al., 2015). Dit instrument wordt door veel gemeenten ingezet bij de begeleiding van statushouders (Razenberg & De Gruijter, 2016). De negatieve spiraal van inactiviteit en passiviteit waar mensen in zijn terechtgekomen, wordt doorbroken door op deze manier voor passend werk te zorgen. Er is weinig onderzoek beschikbaar rondom de motivatie van statushouders, terwijl het aannemelijk is dat motivatie ook bij deze groep een rol speelt bij de arbeidsparticipatie. De wens om terug te keren naar het land van herkomst zou de motivatie om in de ontvangende samenleving op zoek te gaan naar een baan kunnen verminderen. Er is onderzoek dat aanwijzingen geeft dat terugkeerwensen niet van invloed zijn op structurele integratie (onderwijs en werk) (De Vroome & Van Tubergen, 2014; Di Saint Pierre, Van Tubergen & De Vroome, 2015), echter is dit onderzocht met andere respondenten dan statushouders of is er geen onderscheid gemaakt tussen werklozen die wel op zoek zijn naar een baan of daar direct voor beschikbaar zijn en werklozen die dat niet zijn. In dit onderzoek wordt dit onderscheid wel gemaakt en wordt het hebben van terugkeerwensen als onderdeel van de motivatie in samenhang met arbeidsparticipatie onderzocht.

In de tweede plaats kunnen sociale contacten een rol spelen bij de arbeidsparticipatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Er is vooral beschrijvend onderzoek beschikbaar over de rol van sociale netwerken en daarin wordt gesteld dat een groter sociaal netwerk (sociaal kapitaal) over het algemeen zorgt voor betere kansen op werk (Gelderblom et al., 2007; Blonk et al., 2015). Gelderblom et al. (2007) concluderen op basis van een aantal meta-analyses dat er aanwijzingen zijn dat de sterkte van het sociale netwerk invloed heeft op de baankans. Er wordt gesteld dat een sterker sociaal verband niet direct effectiever is dan een zwak sociaal verband. Als familie en kennissen (sterke verbanden) ook voornamelijk werkloos zijn, zijn deze sterke verbanden vermoedelijk weinig effectief voor het vinden van een baan. Zwakke banden met mensen die meer in direct contact staan met werkgevers zijn mogelijk meer van belang. Daarnaast kan het sociale netwerk een normerend effect hebben. Als het vanzelfsprekend is in iemands netwerk om een baan te hebben (de norm), dan zal iemand meer gemotiveerd zijn om ook een baan te gaan zoeken (Bouwman, Knijn & Van Berkel, 2011). De sociale omgeving kan motiveren, maar kan het zoeken naar werk ook belemmeren als bijvoorbeeld iemand veel informele zorg moet verlenen en daardoor niet beschikbaar is voor de arbeidsmarkt (Varekamp, Bos, Knijn & Van Wel, 2014).

Specifiek voor statushouders hebben contacten met autochtonen positieve effecten op het vinden van werk (De Vroome & Van Tubergen, 2010). In dit onderzoek wordt deze relatie met andere data onderzocht en er wordt onderscheid gemaakt tussen contact met autochtone

vrienden/kennissen (sterk verband) en contact met autochtone buren/ buurtgenoten (zwak verband). In eerder onderzoek zijn sociale contacten al in verband gebracht met terugkeerwensen en bleek dit niet significant te zijn (Martinovic et al., 2013), echter waren de respondenten diverse soorten migranten. Statushouders hebben vaak te maken met gedwongen migratie en hierdoor kan de wens om terug te keren anders liggen dan bij andere migranten. Het blijkt dat motivatie en het hebben van sociale contacten van belang zijn bij toeleiding naar de arbeidsmarkt. In dit onderzoek wordt ingegaan op het hebben van een wens om terug te keren als onderdeel van de motivatie en het contact met autochtonen en deze factoren worden bekeken in samenhang met elkaar en met de arbeidsparticipatie van statushouders.

Sociale contacten en arbeidsparticipatie

Volgens de *Social Capital theory* kunnen sociale contacten helpen bij het bereiken van andere vormen van kapitaal (Portes, 2000). Het sociaal kapitaal neemt toe naarmate iemand meer sociale contacten heeft, wanneer deze contacten betere resources hebben en wanneer zij contacten hebben die hun netwerk willen delen (De Vroome & Van Tubergen, 2010). Voor migranten zijn sociale contacten met autochtonen – dit wordt ook wel *bridging social capital* genoemd (Putnam, 2000, zoals weergegeven in De Vroome en Van Tubergen, 2010) – vooral belangrijk voor economische participatie. De reden hiervoor is dat autochtonen langer in de ontvangende samenleving zijn, vaak hoger opgeleid zijn, vaker werk hebben, betere banen hebben en betere en invloedrijkere sociale contacten hebben. Maliepaard en Phalet (2012) geven aan dat migranten, als zij veel contact hebben met autochtonen, zich conformeren aan de normen van autochtonen. Bij *bridging social capital* wordt er een brug geslagen tussen twee groepen in de bevolking en deze interetnische relaties zijn belangrijk voor cohesie in de samenleving, reduceren etnische vooroordelen en verbeteren relaties tussen verschillende etniciteiten (Martinovic et al., 2013).

Vanuit deze gedachte is het aannemelijk dat er door middel van het hebben van contacten met autochtonen minder discriminatie wordt waargenomen en de kansen op werk daardoor toenemen. Echter, vanuit de integratieparadox wordt dit slechts gedeeltelijk ondersteund (Ten Tije, Coenders & Verkuyten, 2013). Hierin wordt verwacht dat hoogopgeleide migranten vaker contacten hebben met autochtonen en het contact ertoe leidt dat er minder discriminatie wordt waargenomen. Toch blijkt dat hoger opgeleide migranten negatiever over autochtonen denken en vaker discriminatie waarnemen. Sociale contacten lijken hierin niet de rol te spelen die eerder verondersteld is. Het kan echter ook zijn dat hoogopgeleide migranten wegens andere redenen meer discriminatie waarnemen, bijvoorbeeld omdat zij hogere verwachtingen van werk

hebben dan laagopgeleide migranten of dat de banen waar zij op solliciteren minder toegankelijk voor hen zijn. Daarnaast zijn niet alle statushouders hoogopgeleid, de integratieparadox geldt alleen voor hoogopgeleiden, daarom lijkt de samenhang zoals uitgelegd in de *Social Capital theory* aannemelijk.

Terugkeerwensen en arbeidsparticipatie

Als iemand op diverse terreinen geïntegreerd is in de Nederlandse samenleving, wil iemand minder snel terug naar het land van herkomst (Di Saint Pierre et al., 2015). Het zou echter ook mogelijk zijn dat juist de wens om terug te keren ertoe leidt dat iemand niet participeert op de arbeidsmarkt. Dit zou verklaard kunnen worden vanuit de *Rational Choice theory*, waarin gesteld wordt dat mensen bij het maken van keuzes kijken naar uitkomsten (Aldrich, 1993). Hierbij worden kosten en baten tegen elkaar afgewogen. Bij een sterke wens om terug te keren, zien statushouders zichzelf liever in het land van herkomst wonen en werken. De gewenste uitkomst is in dit geval werk in het land van herkomst en aannemelijk is dat zij de kosten van investeren in Nederland niet vinden opwegen tegen de baten. Het wordt duidelijk dat iemands houding tegenover een samenleving het gedrag bepaalt en deze gedachte wordt ondersteund in de *Rational Choice theory*. Het Sociaal Cultureel Planbureau stelt in een publicatie dat het besluit om wel of niet te zoeken naar een baan een rationele keuze is (Hoff & Jehoel-Gijsbers, 2003). Langdurig werklozen maken de afweging tussen de kans dat de zoektocht naar een baan succesvol is (de baten) en de hoeveelheid tijd en energie die men erin moet steken (de kosten). Dit zou toe te passen zijn op vluchtelingen die het de kosten mogelijk niet waard vinden. Er wordt in longitudinaal onderzoek gesuggereerd dat investeren in contacten tijd en energie kost en dat dit alleen gedaan wordt wanneer de verwachting is dat iemand langere tijd blijft (Martinovic, Van Tubergen & Maas, 2013). Deze gedachte kan ook toegepast worden op arbeidsparticipatie: iemand heeft door de wens om terug te keren weinig motivatie om een investering te doen in de ontvangende samenleving.

Sociale contacten en terugkeerwensen

Sociaal contact leidt er toe dat mensen zich sneller identificeren met de ontvangende samenleving (Di Saint Pierre et al., 2015). Dit kan verklaard worden vanuit de Social Identity Theory (Tajfel en Turner, 1986, zoals weergegeven in Di Saint Pierre et al., 2015), waarin gesteld wordt dat het gevoel, gedachten en gedrag van mensen gevolg zijn van identificatie met een groep. Wanneer statushouders veel contacten hebben met autochtonen, zullen zij zich meer betrokken voelen bij Nederland. Dit gevoel van betrokkenheid met Nederland zorgt ervoor dat vluchtelingen minder geneigd zijn om terug te willen naar het land van herkomst.

Volgens de theorie van voorkeuren, gelegenheden en derde partijen (Kalmijn, 1998) geven mensen voorkeur aan contact met gelijken, er moet gelegenheid zijn om anderen te ontmoeten en kunnen derde partijen (ouders of de gemeenschap) interetnische relaties stimuleren of juist belemmeren. Het is niet voor iedere migrant eenvoudig om in contact te komen met autochtonen. Het zou kunnen zijn dat dit voor vluchtelingen makkelijker is dan voor andere migranten, omdat vluchtelingen door de relatief kleine groeps grootte en geografische spreiding van de groep minder gelegenheid hebben om contact te leggen met leden van de eigen herkomstgroep (Maliepaard & Gijsberts, 2012). Vrienden worden gemaakt op basis van voorkeuren, bij burens geldt dit niet altijd, daarom is het aannemelijk dat er met vrienden meer identificatie is. Statushouders kunnen zich door deze identificatie meer thuis voelen in de ontvangende samenleving.

Vraagstelling

De empirische en theoretische verkenning heeft inzichtelijk gemaakt wat er wel en niet bekend is rondom de arbeidsparticipatie van statushouders. In dit onderzoek wordt onderzocht hoe de samenhang is tussen de mate van sociale contacten die statushouders met autochtonen hebben en de arbeidsparticipatie van statushouders en of deze relatie gedeeltelijk gemedieerd wordt door de mate van wensen van terugkeer naar het land van herkomst. In de eerste plaats wordt vanuit de *Social Capital theory* verwacht dat hoe meer contact statushouders hebben met autochtonen, hoe meer zij participeren op de arbeidsmarkt (H1). Daarnaast wegen mensen kosten en baten tegen elkaar af (*Rational Choice theory*) en wordt daarom verwacht dat statushouders die minder de wens hebben om terug te keren meer zullen participeren op de arbeidsmarkt (H2). In de derde plaats wordt het vanuit de *Social Identity theory* en de theorie van voorkeuren, gelegenheden en derde partijen aannemelijk gemaakt dat contact met autochtonen leidt tot een mindere wens om terug te keren naar het land van herkomst (H3). In de laatste plaats wordt verwacht dat de samenhang tussen contact met autochtonen en arbeidsparticipatie van statushouders via een deel verloopt via verminderde wensen van terugkeer (H4). Het hebben van contacten met de autochtone bevolking leidt tot meer identificatie met autochtonen en met Nederland, waardoor mensen minder snel terug willen, meer bereid zijn te investeren en daardoor stijgt de arbeidsparticipatie.

Eerder bleek dat er ook andere factoren van invloed kunnen zijn op arbeidsparticipatie. Daarom wordt er in de analyses gecontroleerd voor de variabelen geslacht, leeftijd, etniciteit, opleidingsniveau, duur verblijf in Nederland, het al dan niet gevolgd hebben van een inburgeringscursus, stedelijkheid en samenwonen met partner of echtgenoot.

Figuur 1. Conceptueel model studiev variabelen.

Data en methoden

Voor dit onderzoek wordt gebruikt gemaakt van kwantitatieve data van de Survey Integratie Nieuwe Groepen uit 2009 (SING'09), verzameld door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Het doel van de SING'09 is het kunnen doen van uitspraken over de gehele in Nederland wonende populatie migranten van vijftien jaar en ouder afkomstig uit Afghanistan, Irak, Iran, Somalië, China en Polen.

Werving en deelnemers

De steekproef is per herkomstgroep getrokken uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA), waardoor een landelijke aselechte kanssteekproef mogelijk gemaakt wordt. De gestratificeerde, enkelvoudige aselechte personensteekproef zonder teruglegging moest aan drie randvoorwaarden voldoen: voor alle deelpopulaties landelijk dekkend, de personen zijn geen familie of bekenden van elkaar (doordat personen op elkaar lijken kan er verlies van nauwkeurigheid optreden) en praktisch uitvoerbaar (gemeenten met meer dan tien steekprofeenheden, zodat interviewers een set van adressen tegelijkertijd kunnen benaderen). Uiteindelijk is de totale steekproefomvang 20.038 personen die in 318 gemeenten ingeschreven stonden. Er zijn 17248 adressen uitgezet door het veldwerkbureau, bij 6674 adressen zijn gesprekken gerealiseerd, 6721 adressen werden tot de non-respons gerekend en de overige 1853 adressen zijn buiten de responsberekeningen gehouden, omdat ze aantoonbaar geen geldige adressen zijn. De steekproef is representatief voor de gehele in Nederland wonende populatie vluchtelingen, alleen onder Somaliërs zijn er naar verhouding teveel respondenten onder de 35 jaar en te weinig boven de 55 jaar. De geselecteerde respondenten zijn middels een door het SCP verstuurd introductiebrief op de hoogte gebracht van de komst van de interviewer.

Wanneer een respondent niet bereikt kon worden, werd dit tot zes keer toe op wisselende momenten nogmaals geprobeerd.

Voor deze studie zijn alleen vluchtelingen relevant, daarom zijn er alleen bevindingen van migranten met reden van migratie *politieke redenen, oorlog, om de dienstplicht te ontlopen of religieuze vervolging* uit Afghanistan, Irak, Iran en Somalië geselecteerd (N=3892). Het zijn asielmigranten uit de eerste generatie met een verblijfsstatus. Zes respondenten zijn verwijderd; zij hadden een missende waarde op het land van herkomst of op de afhankelijke variabele arbeidsparticipatie. Van de overgebleven 2933 respondenten is iets meer dan de helft man en is iets meer dan de helft tussen de 25 en 45 jaar. De etnische achtergrond is evenredig verdeeld. Ruim een kwart heeft een diploma op mbo-, havo- of vwo-niveau of is bezig dat niveau te behalen. De ruime meerderheid is langer dan 10 jaar in Nederland en de helft heeft een inburgeringsprogramma gevolgd of is daarmee bezig. Bijna negen op de tien respondenten woont in een gebied waar de stedelijkheid (zeer) sterk tot matig is en drie op de vijf woont samen met een partner of echtgenoot. In tabel 1 staan de cijfers nader beschreven.

Procedure en instrumenten

In het onderzoek heeft een interviewer bij de respondent thuis de omvangrijke vragenlijst face-to-face afgenomen. Hierbij is Computer Assisted Personal Interviewing gebruikt, waarbij de antwoorden van respondenten zijn ingevuld in de computer. Het interview kon desgewenst in de eigen taal van de migrant gevoerd worden. Dit is gedaan om te voorkomen dat er te weinig respondenten zouden zijn die het Nederlands goed beheersen en er zodoende een selectieve respons zou zijn.

De afhankelijke variabele in dit onderzoek is arbeidsparticipatie. Arbeidsparticipatie kan opgevat worden als netto- of bruto-arbeidsparticipatie, waarbij netto-arbeidsparticipatie alleen werkenden omvat en bruto-arbeidsparticipatie eveneens de werkloze beroepsbevolking (CBS, z.j.). Onder werkzame beroepsbevolking worden personen met een betaalde baan van meer dan twaalf uur per week gerekend. De werkloze beroepsbevolking omvat personen zonder baan van meer dan twaalf uur per week, maar daar wel recent naar gezocht hebben of direct voor beschikbaar zijn. Er bestaat ook een bevolkingsgroep die niet bij de beroepsbevolking behoren. De niet-beroepsbevolking omvat personen zonder baan van meer dan twaalf uur per week, die daar niet recent naar hebben gezocht of daar niet direct beschikbaar voor zijn. In de SING'09 worden respondenten op basis van vragen rondom werk, het aantal uren werk, niet-werken, het aantal uren dat niet-werkenden zouden willen werken en de beschikbaarheid voor werk,

ingedeeld in *werkzame beroepsbevolking*(1), *werkloze beroepsbevolking*(2) en *niet-beroepsbevolking*(3). Het gaat over personen tussen de 15 en 75 jaar die in Nederland wonen, exclusief de institutionele bevolking (bevolking in bijvoorbeeld verpleegtehuizen).

De onafhankelijke variabele contact met autochtonen wordt opgevat als het hebben van contact met iemand die in Nederland geboren is en van wie beide ouders in Nederland geboren zijn. Het contact wordt gemeten met twee vragen met vijf antwoordmogelijkheden, variërend van *elke dag*(1) tot *nooit/minder dan één keer per jaar*(5). De eerste vraag luidt *Hoe vaak heeft u contact met autochtone vrienden of kennissen?* en de tweede vraag *Hoe vaak heeft u contact met autochtone buren of buurtgenoten?* De correlatie tussen deze twee vragen is significant en positief (Pearson's $r = .461$). Dit is echter geen sterke correlatie en er wordt voor gekozen om de vragen niet samen te voegen tot één variabele. Bij de variabele contact met autochtone vrienden/kennissen missen er 238 waarden, waardoor er 2695 respondenten over blijven, voor de variabele contact met autochtone buren/buurtgenoten is dit respectievelijk 159 en 2774. In dit onderzoek zijn de variabelen inhoudelijk ingedeeld in twee categorieën, omdat de schaal van vijf punten niet gelijk verdeeld is en zodoende niet van interval meetniveau is. De mediaan is voor beide variabelen twee en waarde twee staat voor elke week contact. De waarden één en twee worden gelabeld als *Eens per week of vaker* (2). Alles boven de twee betekent dat iemand minder dan elke week contact heeft en daarom zijn de waarden drie, vier en vijf gelabeld als *Minder dan eens per week* (1).

De wens om terug te keren wordt in dit onderzoek gebruikt als mediërende variabele en wordt gemeten aan de hand van de vraag *Zou u voor altijd in <land van herkomst> willen gaan wonen?* Het gaat hier expliciet om de wens om terug te keren naar het land van herkomst en er wordt daarom niet gekeken of de wens daadwerkelijk te realiseren is. De antwoordmogelijkheden zijn *Ja, wil voor altijd*(1) of *Nee*(2). Respondenten die hier *Weet niet* gekozen hebben, worden als missing geteld, omdat zij geen duidelijke wens hebben. Het aantal missende waarden is 210, waardoor er 2723 respondenten over blijven.

Controlevariabelen

Individuele kenmerken kunnen samenhangen met arbeidsparticipatie. Er wordt in de analyses gecontroleerd voor geslacht, leeftijd (verdeeld in drie categorieën: *15-25 jaar*, *25-45 jaar* en *45 jaar en ouder*), etniciteit en opleidingsniveau (verdeeld in vier categorieën: *basisonderwijs*, *vbo/mavo*, *mbo/havo/vwo* en *hbo/wo*). Verder wordt er gecontroleerd voor verblijfsjaren in Nederland (oorspronkelijk verdeeld in vier categorieën: *0-5 jaar*, *5-10 jaar*, *10-15 jaar* en *15*

jaar en langer, in dit onderzoek verdeeld in *0-10 jaar* en *10 jaar en langer*) en het al dan niet gevolgd hebben van een inburgeringsprogramma (oorspronkelijk verdeeld in drie categorieën: *ja*, *gevolgd*, *nu mee bezig* of *niet gevolgd*, in dit onderzoek verdeeld in *ja* (daar hoort *nu mee bezig* bij) of *nee*. Tot slot wordt er gecontroleerd voor stedelijkheid (oorspronkelijk verdeeld in vier categorieën, in dit onderzoek verdeeld in *zeer sterk*, *sterk tot matig* en *weinig tot niet*) en het al dan niet samenwonen met een partner of echtgenoot.

Analysestrategie

In dit onderzoek zijn beschrijvende statistieken en kruistabellen opgevraagd van de controlevariabelen en de afhankelijke, onafhankelijke en mediërende variabele. De samenhang tussen de controlevariabelen en de studiev variabelen is in kaart gebracht door middel van univariate binaire logistische regressies. Dit geldt niet voor arbeidsparticipatie, daarvoor is een multinomiale logistische regressieanalyse gebruikt. Om het mediatiemodel te toetsen zijn er volgens de stappen van Baron en Kenny (1986) afzonderlijke regressieanalyses uitgevoerd, waarbij er gecontroleerd werd voor sociaal-demografische kenmerken. Een vervolgstap zou zijn om het indirecte effect te toetsen, maar dit kan alleen als de afzonderlijke relaties significant zijn (Baron & Kenny, 1986).

Hayes en Rockwood (2016) geven in tegenstelling tot Baron en Kenny (1986) aan dat het indirecte effect ook getoetst moet worden als de afzonderlijke relaties niet significant zijn. Dit kan met de ontwikkelde Process macro voor SPSS van Hayes (2013, zoals weergegeven in Hayes en Rockwood, 2016). In dit onderzoek is de mediërende variabele dichotoom en om die reden kan Process niet gebruikt worden. Er is voor gekozen om de relaties met afzonderlijke regressieanalyses te doen en het mediatiemodel niet te toetsen, omdat niet alle relaties afzonderlijk significant zijn. Alle analyses zijn uitgevoerd in SPSS Statistics. Alle modellen zijn significant en zijn daarmee geschikte modellen voor de data. De totale steekproef is 2933, echter over de analyses heen zijn er missende waarden waardoor de steekproef varieert tussen 2308 en 2922.

Resultaten

Beschrijvende analyses

Bijna twee op de vijf respondenten heeft een betaalde baan en bijna de helft hoort niet tot de beroepsbevolking. Twee derde wil niet terug naar het land van herkomst en iets meer dan de helft van de respondenten heeft eens per week of vaker contact met autochtone vrienden/kennissen en autochtone burens/buurtgenoten. De sociaal-demografische kenmerken

worden weergegeven in Tabel 1 en daaruit blijkt dat bijna de helft van de mannen werkt, van de vrouwen is dit één vijfde en een groot deel van de vrouwen behoort niet tot de beroepsbevolking. Deze verschillen tussen geslacht zijn significant (zie tabel 2).

Tabel 1. Sociaal-demografische kenmerken en samenhang met arbeidsparticipatie, contact met autochtone vrienden en burens en terugkeerwensen (in %)

	Arbeidsparticipatie				Contact vrienden		Contact burens		Terugkeerwensen	
	%	Werkzaam	Werkloos	Niet ber.bev.	Weinig	Vaak	Weinig	Vaak	Ja	Nee
<i>Geslacht</i>										
man	56.1	49.8	15.1	35.1	41.7	58.3	46.9	53.1	28.5	71.5
vrouw	43.9	22.0	9.8	68.2	42.6	57.4	47.9	52.1	29.3	70.7
<i>Leeftijd</i>										
15-25 jaar	16.5	27.0	12.1	60.9	14.4	85.6	41.2	58.8	18.7	81.3
25-45 jaar	55	43.2	13.4	43.4	43.0	57.0	46.9	53.1	31.6	68.4
>45 jaar	28.5	33.2	12.0	49.5	57.0	43.0	51.2	48.8	29.1	70.9
<i>Etniciteit</i>										
Afghanen	27.4	36.7	13.2	50,1	45.2	54.8	46.4	43.6	24.8	75.2
Irakezen	25.4	35.9	12.9	51,2	44.3	55.7	48.9	51.1	21.9	78.1
Iraniërs	19.6	51.0	12.2	36.8	46.0	54.0	55.9	44.1	24.8	75.2
Somaliërs	27.6	30.4	12.6	57.0	34.0	66.0	40.7	59.3	42.4	57.6
<i>Opleidingsniveau</i>										
basis-onderwijs	27.6	24.2	11.6	64.2	51.5	48.5	47.7	52.3	31.5	68.5
vbo/mavo	15.2	31.3	16.7	52.1	38.2	61.8	46.8	53.2	28.1	71.9
mbo/havo	31.4	43.3	12.9	43.8	35.0	65.0	45.6	54.4	26.5	73.5
/vwo										
hbo/wo	25.9	50.1	12.3	37.6	43.2	56.8	48.6	51.4	28.7	71.3
<i>Duur verblijf in Nederland</i>										
0-10 jaar	21.4	20.9	14.7	64.4	38.8	61.2	47.4	52.6	25.8	74.2
>10 jaar	78.6	42.1	12.2	45.7	41.4	58.9	46.9	53.1	26.9	73.1
<i>Inburgeringsprogramma</i>										
ja	47.6	35.6	14.5	49.9	49.8	50.2	47.4	52.6	29.5	70.5
nee	52.4	39.4	11.2	49.4	41.4	58.6	41.5	58.5	29.9	70.1
<i>Stedelijkheid</i>										
zeer sterk	32.6	38,1	11.4	50.6	47.2	52.8	50.1	49.6	29.9	70.1
sterk tot matig	55.3	37.9	13.3	48.8	41.6	58.4	48.7	51.3	29.9	70.1
weinig tot niet	12.2	27.3	16.0	56.7	35.5	64.5	38.5	61.5	20.3	79.7
<i>Samenwonend</i>										
wel	59.2	45.5	11.5	43.0	48.8	51.2	46.4	53.6	29.2	70.8
niet	40.8	25.9	12.8	61.3	32.5	67.5	46.5	53.5	28.4	71.6

Note. Niet ber.bev.=Niet-beroepsbevolking

Tabel 2. Univariate en multivariate multinomiale logistische regressies met arbeidsparticipatie als afhankelijke variabele

	Arbeidsparticipatie											
	Univariaat			Multivariaat contact vrienden			Multivariaat contact buren			Multivariaat terugkeerwensen		
	Likelihood ratio tests (chi-square)	OR werk-loos	OR niet ber.	Likelihood ratio tests (chi-square)	OR werk-loos	OR niet ber.	Likelihood ratio tests (chi-square)	OR werk-loos	OR niet ber.	Likelihood ratio tests (chi-square)	OR werk-loos	OR niet ber.
<i>Geslacht (ref: vrouw)</i>	331.708**	.680*	.227**	205.350**	.628*	.210**	209.618**	.632*	.212**	215.361**	.595**	.202**
<i>Leeftijd</i>	63.261**			90.479**			99.177**			101.403**		
15-25		1.236	1.366*		.509*	.707		.500*	.596*		.552*	.530*
25-45		.862	.609**		.559*	.302**		.570*	.282**		.573*	.266**
>45(ref)												
<i>Etniciteit</i>	67.660**			31.079**			33.613**			32.689**		
Afghanen		.867	.729*		.949*	.853		.978	.862		.965	.988
Irakezen		.867	.761*		1.079	1.176		1.129	1.157		1.184	1.312
Iraniërs		.574*	.385**		.636	.474**		.665	.457**		.681	.511**
Somaliërs(ref)												
<i>Opleidingsniveau</i>	149.680*			55.117**			61.142**			53.889**		
basisonderwijs		1.947**	3.537**		1.319	2.748**		1.359	2.876**		1.454	2.827**
vbo/mavo		2.168**	2.218**		2.077*	2.118**		2.076*	2.234**		1.923*	2.202**
mbo/havo/vwo		1.208	1.348*		1.311	1.227		1.285	1.251		1.275	1.275
hbo/wo(ref)												
<i>Duur verblijf (ref: >10)</i>	102.574**	2.418**	2.844**	40.671**	2.252**	2.635**	42.710**	2.272**	2.639**	48.528**	2.338**	2.791**
<i>Inburgeringsprog. (ref: nee)</i>	8.954*	1.430*	1.116	2.393	1.286	1.053	2.957	1.299	1.018	3.690	1.344	1.009
<i>Stedelijkheid</i>	16.696*			8.914			9.954*			9.574*		
zeer sterk		.510*	.639*		.506*	.673*		.508*	.680*		.514*	.697
sterk tot matig		.601*	.619**		.612*	.699*		.606*	.664*		.626*	.668*
weinig tot niet(ref)												
<i>Samenwonend (ref: niet)</i>	104.480**	.515**	.400**	29.379**	.481**	.487**	27.337**	.494**	.510**	25.772**	.509**	.508**
<i>Contact vrienden(ref: vaak)</i>	13.018**	1.127	1.353**	9.083*	1.135	1.426*						
<i>Contact buren(ref: vaak)</i>	4.421	1.141	1.187*				1.624	1.161	1.131			
<i>Terugkeerwens(ref: wel)</i>	1.660	1.183	1.079							1.631	1.144	1.165
Model fit (chi-square (df))				533.730(30)**			559.186(30)**			533.132(3)**		
R ² Nagelkerke				.280			.275			.277		

Note. OR=oddsratio. Referentiecategorie arbeidsparticipatie: werkzame beroepsbevolking. niet ber.=niet-beroepsbevolking. **=p<.001 of p=.001, tweezijdig en *=p<.05 of p=.05, tweezijdig

Wat betreft leeftijd geldt dat meer dan de helft van de 15-25-jarigen niet bij de beroepsbevolking hoort, zij scoren laag op de wens om terug te keren en ruim driekwart heeft vaker dan eens per week contact met autochtone vrienden. Hoe jonger iemand is, hoe vaker er contact is met autochtonen (zie tabel 3).

Tabel 3. Univariate binaire logistische regressies met contact vrienden en contact buren als afhankelijke variabelen en univariate en multivariate binaire logistische regressies met terugkeerwensen als afhankelijke variabele

	Contact vrienden	Contact buren	Terugkeerwensen		
	Univariaat	Univariaat	Univariaat	Multivariaat vrienden	Multivariaat buren
	OR	OR	OR	OR	OR
<i>Geslacht (ref:vrouw)</i>	1.038	1.038	1.041	.914	.894
<i>Leeftijd</i>	186.373**	11.610**	27.535**	20.680**	24.750**
15-25	7.840**	1.496**	1.792**	2.445**	2.716**
25-45	1.751**	1.188*	.888	1.041	1.125
>45(ref)					
<i>Etniciteit</i>	27.432**	30.650**	90.971**	67.456**	64.194**
Afghanen	.623**	.790*	2.235**	2.624**	2.522**
Irakezen	.646**	.715*	2.635**	3.135**	3.035**
Iraniërs	.605**	.540**	2.239**	3.371**	3.184**
Somaliërs(ref)					
<i>Opleidingsniveau</i>	44.358**	1.567	4.754	6.689	4.483
basisonderwijs	.716*	1.038	.877	1.502*	1.382*
vbo/mavo	1.232	1.075	1.032	1.262	1.185
mbo/havo/vwo	1.414**	1.130	1.117	1.179	1.112
hbo/wo(ref)					
<i>Duur verblijf (ref:>10)</i>	1.086	1.013	1.154	1.016	1.057
<i>Inburgeringsprogramma (ref:nee)</i>	.629**	1.095	.929	1.104	1.100
<i>Stedelijkheid</i>	13.581**	13.052**	12.193*	6.168*	5.923
zeer sterk	.615**	.622**	.594**	.851	.833
sterk tot matig	.772*	.659**	.596**	.693*	.693*
weinig tot niet(ref)					
<i>Samenwonend (ref:niet)</i>	.505**	1.002	.960	.986	1.042
<i>Contact vrienden(ref:vaak)</i>		.152**	.833*	.859	
<i>Contact buren(ref:vaak)</i>	.152**		.916		.925
<i>Terugkeerwens (ref:wel)</i>	.833*	.916			
Model fit (chi-square (df))				110.955(15)**	107.104(15)**
R ² Nagelkerke				.082	.077

Note. OR=oddsratio, df=degrees of freedom. Referentiecategorie terugkeerwensen: nee, referentiecategorie beide contactvariabelen: vaak. **=p<.001 of p=.001, tweezijdig en *=p<.05 of p=.05, tweezijdig

Leeftijd kent ook een significante samenhang met de andere studiev variabelen, dit geldt eveneens voor etniciteit. Van de Iraniërs heeft de helft een betaalde baan, terwijl dit voor andere etnische groepen op ongeveer een derde ligt. Somaliërs scoren het laagst op arbeidsparticipatie, willen liever terug dan de andere groepen en hebben het vaakst contact met autochtonen. De kans op werk stijgt naarmate iemand een hoger opleidingsniveau heeft. Werkloosheid is het laagst in stedelijk gebied en de terugkeerwens en het contact met autochtonen nemen toe naarmate een gebied minder stedelijk wordt. Mensen met een partner werken significant vaker en hebben minder contact met autochtone vrienden dan mensen zonder partner. Zoals blijkt kennen alle controlevariabelen een significante samenhang met arbeidsparticipatie, maar niet altijd met de andere studiev variabelen.

Verklarende analyses

Tabel 2 geeft weer hoe contact met autochtone vrienden/kennissen en autochtone burenbuurtgenoten en terugkeerwensen samenhangen met de onafhankelijke variabele arbeidsparticipatie. Het blijkt dat contact met autochtone vrienden/kennissen significant samenhangt met arbeidsparticipatie: mensen die minder contact hebben met autochtone vrienden/kennissen hebben meer kans om niet tot de beroepsbevolking te horen dan bij de werkzame beroepsbevolking. Tussen werklozen en werkenden is het verschil niet significant: mensen die minder contact hebben met autochtonen vrienden/kennissen hebben evenveel kans werkzaam te zijn als werkloos. Voor contact met burenbuurtgenoten is er geen significante samenhang, eveneens niet voor het al dan niet hebben van een terugkeerwens.

In tabel 3 wordt, naast univariate analyses voor contact met autochtonen en terugkeerwensen, de relatie tussen de onafhankelijke variabele en de mediator getoetst. Zowel contact met autochtone vrienden/kennissen en contact met autochtone burenbuurtgenoten hangen niet samen met de wens om terug te keren. Echter, wanneer er niet gecontroleerd wordt, is contact met autochtone vrienden/kennissen in samenhang met terugkeerwensen significant.

Conclusies en discussie

Het doel van dit onderzoek was om meer zicht te krijgen op factoren die samenhangen met de arbeidsparticipatie van statushouders in Nederland, waarbij er werd gekeken naar de samenhang tussen contact met autochtonen en de terugkeerwensen die statushouders kunnen hebben. Uit de resultaten blijkt dat dit onderzoek verdere ondersteuning biedt voor de hypothese dat contact met autochtone vrienden en kennissen leidt tot meer arbeidsparticipatie (H1). Dit is in lijn met eerder onderzoek dat aantoont dat contact met autochtonen positieve effecten heeft

op het vinden van werk (De Vroome & Van Tubergen, 2010; Di Saint Pierre et al., 2015). Het ondersteunt eveneens de *Social Capital theory* waarin gesteld wordt dat sociale contacten helpen bij het bereiken van andere vormen van kapitaal (Portes, 2000). In één of beide onderzoeken worden drie punten buiten beschouwing gelaten: de frequentie van contact, of iemand zonder werk al dan niet op zoek is naar werk en de sterkte van de band.

Uit deze studie blijkt dat eens per week of vaker in contact zijn met autochtonen samenhangt met arbeidsparticipatie. Het significante verschil ligt niet tussen de werkzame en werkloze beroepsbevolking, maar bestaat tussen de werkzame beroepsbevolking en degenen die niet tot de beroepsbevolking behoren. Dit betekent dat mensen met meer contact met autochtone vrienden significant vaker tot de werkzame beroepsbevolking behoren dan tot de niet-beroepsbevolking. Een mogelijke verklaring voor deze nieuwe en opvallende conclusie is dat de ruime meerderheid van de niet-beroepsbevolking bestaat uit vrouwen en deze vrouwen uit culturen komen waarin het minder gebruikelijk is om als vrouw deel te nemen aan het arbeidsproces dan in Nederland waar de meeste vrouwen werken. De vrouwen blijven meer binnen het huis en hebben daardoor minder contact met autochtonen. Het onderliggende thema lijkt hier de afwijkende norm te zijn, die ervoor zorgt dat vrouwelijke statushouders minder contact hebben met autochtonen en eveneens minder werken. Contact met autochtonen kan er wel toe leiden dat men zich bewuster wordt van de geldende normen en waarden in de Nederlandse cultuur en dat men zich dan meer conformeert aan de cultuur van autochtonen (Maliepaard & Phalet, 2012).

Alleen het contact met autochtone vrienden/kennissen heeft een significante relatie met arbeidsparticipatie, het contact met burenbuurtgenoten niet. Een mogelijke verklaring ligt in de theorie van voorkeuren, gelegenheden en derde partijen, waarin gesteld wordt dat vrienden op basis van gelijkheid gemaakt worden (Martinovic et al., 2013), terwijl men met burenbuurtgenoten meer willekeurig in contact komt. Autochtonen zijn over het algemeen beter opgeleid en hebben vaker werk (De Vroome & Van Tubergen, 2010) en statushouders die veel contact hebben met autochtone vrienden zullen zich daar steeds meer mee identificeren, waardoor zij het hebben van werk als de norm gaan zien en mogelijk vaker gaan werken.

Vanuit de *Rational Choice theory* werd verwacht dat een terugkeerwens leidt tot minder arbeidsparticipatie (H2), omdat statushouders kosten en baten tegen elkaar afwegen en minder bereid zijn te investeren wanneer zij de wens hebben om terug te gaan. Daarnaast werd vanuit de *Social Identity theory* verwacht dat de terugkeerwensen zouden afnemen wanneer er meer

contact is met autochtonen (H3), omdat gevoel, gedachten en gedrag van mensen gevolg zijn van identificatie met een groep. Echter, beide hypothesen worden niet door dit onderzoek bevestigd en hiermee is eveneens geen aanwijzing dat er een indirect effect zou zijn met terugkeerwensen (H4). Een reden voor een niet significant resultaat is mogelijk dat het terugkeren niet realistisch is, omdat in het land van herkomst nog oorlog of persoonlijke vervolging is. Hierdoor besluit iemand toch te investeren in de ontvangende samenleving. Daarnaast betekent behoren tot de niet-beroepsbevolking niet dat iemand niet investeert in de ontvangende samenleving, omdat iemand bijvoorbeeld ook een studie kan volgen. De *Social Identity theory* vindt wel ondersteuning in eerder onderzoek waarin het hebben van een terugkeerwens significant samenhangt met identificatie met Nederland (Di Saint Pierre et al., 2015) en vanuit die bevindingen werd verwacht dat ook terugkeerwensen, als onderdeel van de identificatie met Nederland, van invloed zouden zijn. Longitudinaal onderzoek rondom terugkeerwensen en de arbeidsparticipatie van specifiek statushouders wordt aanbevolen, omdat vanuit eerder longitudinaal onderzoek wordt gesuggereerd dat migranten alleen een tijdsinvestering doen als zij verwachten dat dit voor langere periode is (Martinovic et al., 2013).

Ondanks dat het niet de focus van het onderzoek is, draagt dit onderzoek bij aan de vermeerdering van kennis rondom individuele kenmerken van statushouders in relatie tot hun positie op de arbeidsmarkt. Zo blijken mannen veel vaker te participeren op de arbeidsmarkt dan vrouwen en is er een verschil in etniciteit, waarbij Iraniërs een hoge arbeidsparticipatie hebben. Vluchtelingen uit Iran zijn voornamelijk afkomstig uit de elitegroep die hoger opgeleid is (Maliepaard & Gijsberts, 2012). Somaliërs hebben de sterkste terugkeerwens, participeren het minst op de arbeidsmarkt, maar hebben de meeste contacten met autochtonen. De Vroome en Van Tubergen (2010) geven als mogelijke verklaring voor de lage arbeidsparticipatie van Somaliërs hun donkere huidskleur, waardoor er mogelijk meer discriminatie plaatsvindt. Echter, Somaliërs zijn doorgaans laagopgeleid en onderzoek noemt een integratieparaadox waarin wordt gesteld dat juist hoogopgeleiden vaker discriminatie waarnemen (Ten Tije, Coenders & Verkuyten, 2013). Dat Somaliërs weinig participeren op de arbeidsmarkt en een sterkere terugkeerwens hebben kan ook komen doordat de normen en waarden van de Somalische cultuur dermate verschillen van de Nederlandse cultuur dat dit leidt tot maatschappelijke achterstand (Demant, 2005) en dat zij daardoor graag terug willen keren.

Een beperking van dit onderzoek is dat het niet geheel duidelijk is om welke reden iemand is ingedeeld in de categorie niet-beroepsbevolking. Toch is er voor gekozen de drie categorieën te onderscheiden, omdat dit informatie toevoegt aan andere onderzoeken die er op dit gebied

zijn. Het zou interessant zijn om te onderzoeken wat de reden is dat een aantal statushouders niet bij de beroepsbevolking hoort. Deze studie geeft het nieuwe inzicht dat bijna de helft van de statushouders niet alleen werkloos is, maar ook niet op zoek is naar een baan of direct voor de arbeidsmarkt beschikbaar is. Daarnaast is er gebruik gemaakt van data uit 2009, wat mogelijk een vertekend beeld kan opleveren. De laatste jaren is er een verandering in beleid waar te nemen en willen gemeenten sneller gaan starten met arbeidsmarkttoeleiding en dit parallel laten lopen aan de inburgering. De verwachting is dat er minder statushouders bij de niet-beroepsbevolking gaan behoren dan in 2009 het geval was. Tot slot is er gebruik gemaakt van crosssectionele data, waardoor het doen van uitspraken over causaliteit uitgesloten wordt. Contact met autochtonen zou kunnen leiden tot arbeidsparticipatie, maar andersom is ook mogelijk: statushouders komen op hun werk in contact met autochtonen. In dit onderzoek worden slechts twee factoren van het complexe vraagstuk van arbeidsparticipatie van statushouders onderzocht. Het is aan te bevelen longitudinaal onderzoek te doen om zodoende meer aanknopingspunten te hebben voor dit uitdagende beleidsvraagstuk.

Het is belangrijk om in beleid en interventies aandacht te geven aan het contact met autochtonen en daarmee dient men oog te hebben voor degenen die tot de niet-beroepsbevolking behoren, aangezien dit een aanzienlijke groep statushouders blijkt te zijn. Ook dient er aandacht te zijn voor de afwijkende normen van statushouders. In dit onderzoek is een achttal sociaal-demografische factoren meegenomen in de analyses, waardoor het duidelijk wordt wie het betreft als het gaat over statushouders met een lage of juist hoge arbeidsparticipatie. Dit kan beleidsmakers en ontwikkelaars van interventies helpen om interventies beter te richten op specifieke personen en hun kenmerken. Het is belangrijk om de doelgroep goed aan te laten sluiten bij de interventie. Bij het evalueren van beleid en interventies wordt nagegaan welk proces een rol speelt en wat een barrière is wanneer het geëvalueerde minder goed werkt dan verwacht. Uit dit onderzoek blijkt dat er vooral gericht moet worden op het bevorderen van sociale contacten tussen statushouders en autochtone vrienden/kennissen. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden door het inzetten van een maatjestragect. Mogelijk kunnen de gevonden factoren gebruikt worden in het inburgeringsprogramma, zodat, volgens de wens van gemeenten, inburgering en arbeidsparticipatie steeds meer een parallel traject wordt. De wens is dat dit onderzoek een bijdrage heeft geleverd in inzichten rondom de arbeidsparticipatie van statushouders, waardoor zij beter in staat zijn om een positie op de arbeidsmarkt te verwerven en zij zich op die manier kunnen gaan wortelen in hun nieuwe samenleving.

Bibliografie

- Aldrich, J. H. (1993). Rational choice and turnout. *American Journal of Political Science*, 37(1), 246-278
- Bakker, H. & Van Eekert, P. (2013). Coaching en motivatie: tussen sturing en zelfsturing. In Koning, P., Paantjens, M., Vaal, C. en Van der Veen, R. (red.), *Investeren in participeren* (92-110). Den Haag: Kennisplatform Werk en Inkomen
- Baron, R.M. & Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Blonk, R. W. B., Van Twuijver, M.W., Van de Ven, H.A. & Hazelzet, A.M. (2015). *QuickScan wetenschappelijke literatuur gemeentelijke uitvoeringspraktijk*. Den Haag: TNO.
- Bouwman, M., Knijn, T. & Van Berkel, R. (2011). *Activeren door Participeren. De meerwaarde van de Wet maatschappelijke ondersteuning voor re-integratie van mensen in de bijstand*. Universiteit Utrecht & Onderzoeksgroep Sociaal Beleid en Interventies (SOPINS).
- CBS (z.j.). Begrippen. Geraadpleegd op 15 mei 2017 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=b#id=beroepsbevolking>
- De Vroome, T. & Van Tubergen, F. (2010). The Employment Experience of Refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, 44(2), 376-403
- Demant, F. (2005). Meer inpassing dan aanpassing. Over culturele integratie van migranten in Nederland en Duitsland. *Migrantenstudies*, 21(2), 70-86
- Di Saint Pierre, F., Martinovic, B. & De Vroome, T. (2015). Return Wishes of Refugees in the Netherlands: The Role of Integration, Host National Identification and Perceived Discrimination. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(11), 1836-1857
- Engbersen, G., Dagevos, J., Jennissen, R., Bakker, L. & Leerkens, A. (2015). *WRR-Policy Brief. Geen tijd te verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten*. Den Haag: WRR
- Gelderblom, Koning & Lachhab (2007). *Effecten van 'zachte' kenmerken op de re-integratie van de WWB, WW en AO populatie; een literatuurstudie*. Rotterdam: SEOR
- Groeneveld, M., Mallee, L., Witvliet, M. & Blommesteijn, M. (2014). *Op weg naar een effectieve re-integratie van arbeidsbeperkten. Lessen voor gemeenten*. Amsterdam: Regioplan.
- Hayes, A.F. & Rockwood, N.J. (2016). Regression-based statistical mediation and moderation analysis in clinical research: Observations, recommendations, and implementation. *Behaviour Research and Therapy*, <https://doi.org/10.1016/j.brat.2016.11.001>
- Hoff, S. & Jehoel-Gijsbers, G. (2003). *De uitkering van de baan*. Den Haag: SCP
- Huijnk, W., Gijsberts, M. & Dagevos, J. (2014). Jaarrapport integratie 2013. Den Haag: SCP
- Kalmijn, M. (1998). Inter-marriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends. *Annual review of Sociology*, 24, 395-421

- Lammers, M., Kok, L. & Wunsch, C. (2013). *Langetermijneffecten van re-integratie*. Amsterdam: SEO economisch onderzoek
- Maliopaard, M. & Phalet, K. (2012). Social Integration and Religious Identity Expression among Dutch Muslims: The Role of Minority and Majority Group Contact. *Social Psychology Quarterly*, 75(2), 131-148
- Maliopaard, M., Witkamp, B. & Jennissen, R. (2017). *Een kwestie van tijd?; De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek*. Den Haag: WODC
- Martinovic, B. (2010). Interethnic Contacts: A Dynamic Analysis of Interaction Between Immigrants and Natives in Western Countries. Utrecht: Utrecht University.
- Martinovic, B., Van Tubergen, F. & Maas, I. (2014). A Longitudinal Study of Interethnic Contacts in Germany: Estimates from a Multilevel Growth Curve Model. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(1), 83-100
- Portes, A. (2000). The Two Meanings of Social Capital. *Sociological Forum*, 15(1), 1-12
- Razenberg, I.D. & De Gruijter, M. (2016). *Vluchtelingen aan het werk*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving
- Roorda, W (2013). De effectiviteit van re-integratie. In Koning, P., Paantjens, M., Vaal, C. en Van der Veen, R. (red.), *Investeren in participeren* (30-47). Den Haag: Kennisplatform Werk en Inkomen
- SER (2016). *Nieuwe wegen naar een meer succesvolle arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen*. Den Haag: Sociaal-Economische Raad
- Steenbekkers, A. & Vermeij, L. (2013). De dorpenmonitor; ontwikkelingen in de leefsituatie van dorpsbewoners. Den Haag: SCP
- Ten Tije, I., Coenders, M. & Verkuyten, M. (2013). The paradox of integration; immigrants and their attitude toward the native population. *Social Psychology*, 44, 278-288
- Van Hooft, E., Wesdorp, P., Duinkerken, G. & Van Geuns, R. (2010). *Het heft in eigen hand; achtergrondstudie 'Sturen op zelfsturing'*. Den Haag: RWI.
- Van Rijssen (2013). Aan het werk door aandacht voor gezondheidsbeleving. In Koning, P., Paantjens, M., Vaal, C. en Van der Veen, R. (red.), *Investeren in participeren* (113-129). Den Haag: Kennisplatform Werk en Inkomen.
- Varekamp, I., Bos, P., Knijn, T. en van Wel, F. (2013). Psychosocial factors explaining job search behavior of long-term welfare recipients in the Netherlands. *European Journal of Social Security*, 16(4), 347-370
- Wesdorp, P., Van Hooft, E., Duinkerken, G. & Van Geuns R. (2010) *Het heft in eigen hand, Sturen op zelfsturing. Handreiking voor re-integratieprofessionals*. Den Haag: RWI.
- WRR (2016). De termen 'allochtoon en autochtoon' hebben hun tijd gehad. Geraadpleegd op 7 juni 2017 van <https://www.wrr.nl/actueel/nieuws/2016/11/01/de-termen-'allochtoon-en-autochtoon'-hebben-hun-tijd-gehad>